

לאורו

בעזרת ד'

גליון 20
משפטים, ה'תשע"ח

עיונים לאור תורתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

יהדות
ומדינות

משיח בן יוסף (א)
הרב אורי שרקי

ביאור
ל"מידות
הרא"ה"

אהבה לאומית אוניברסלית
הרב יצחק חי זאגא

"בינו
שנות
דור ודור"

פרשת "רצח ארלחורוב"
הרב ארי יצחק שבט

כוחם של חכמים במשפט
הרב פרופ' נחום רקובר

מיסוד המשפט
יובל פרוינד

יש לך כנפי רוח
הרב שלמה לוי

ביאור
ל"אורות
התחיה"

ערך הניגודים
אלדד פרי

ביאור
ל"אורות
הקודש"

"אי-אפשר שלא לאהוב את ד',

ואי-אפשר שלא יצמיח כח אהבה
מתוקה ומוכרחת זאת צמח מעשי,

לאהוב לפעול, בפועל ובמעשה -

כל המתרחש לטוב ביחס להשגת אור ד' "

(מידות הראיה, אהבה ג)

כוחם של חכמים במשפט

המעשה החקיקתי והמעשה השיפוטי

הרב פרופ' נחום רקובר

פיו, ואסור לו לעבור על זה, אפילו אם מדת רחמיו הפרטית תניע אותו לכך. אלא שבנודאי צריכים תמיד לשקול את מדת הרחמים הזאת, שתהיה בצורה שלא תקלקל את מדת הדין.

ומדת הרחמים היא משמשת ביחוד אצל **קובעי החוקים** ומתקני תקנות לדורות, באופן שיש למדת הדין, לא מהלך אחד כי אם מהלכים רבים, אז אנחנו נוטים כלפי הרגש של מדת הרחמים, שהרי גם מדת הדין אינה לוקה...

ואנחנו מוכרחים לומר כן, שמדת הרחמים, במידה שאינה מקלקלת את שורת הדין, היא נוהגת במשפט מאד.

שהרי מידת הדין, כמו שהיא צריכה להיות נוהגת בדיני ממונות, כן היא צריכה להיות גם כן נוהגת בדיני נפשות, ומכל מקום הלא יש לנו הכלל הגדול של 'הצילו העדה', שהרבה הלכות נוסדו עליו, למעט את העונשין של דיני נפשות, כמו במשנה דסנהדרין פרק קמאי: 'לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה. הטייתך לטובה על פי אחד, והטייתך לרעה על פי שניים'. (סנהדרין משנה ראשונה)

(הרב ש"מ עמאר הראשל"צ השיב בשיחה עם כותב הטורים כי גם **בדיני נפשות יש הציווי 'הצילו העדה'**)

וכן החוק של **הלנת הדין** השנוי במשנה (שם, דף לב, א) שדיני ממונות גומרים בו ביום, בין לזכות בין לחובה, דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה, ולמדוהו בגמרא שם מהמקרא של 'צדק ילין בה', דבעינן הלנת דין. וכאלה עוד פרטים רבים, שהם ודאי נובעים מתוך מדת הרחמים². ועל כרחנו צריכים אנו להחזיק באלה הכללים שקובעי התקנות ומכריעי הדינים הכלליים, **ודאי יש בידם רשות רחבה, למזוג**

בעשירי לחודש אדר ב שנת תרפ"ז עונה מרן הרב זצ"ל על שאלתו של הסופר אז"ר (אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ ז"ל) איך להתאים את גזירת הכתוב "**ודל לא תהדר בריבו**" (שמות כג, א) עם מסקנת התלמוד הירושלמי (מסכת כתובות פרק ט, ז), המבחין בגביית חוב בין יתומים גדולים לקטנים, וכן לכאורה משמעות הכתוב היא בניגוד לדעת רבי עקיבא הסובר **ש'אין מרחמים בדין'**.

באיגרתו משמיע מרן הרב קוק זצ"ל דברים מאלפים בדבר כוחם של החכמים להתחשב בנסיבות מיוחדות.

לדבריו, כוח זה בא לידי ביטוי הן בדיני **ממונות** הן בדיני **נפשות**. כמו כן, מסורה סמכות זו לא רק בפעולה **חקיקתית**, בהתקנת תקנות המשנות את החוק, אלא גם בפעולה **שיפוטית**, בהסמכת השופט להתחשב במידה רבה בנסיבות המקרה המסוים שהוא דן בו.

דבריו של הרב לא באו להסביר את שאלת הניגוד בין הדין הכולל לבין הדין הפרטי אלא כאמור להשיב לסופר על שאלתו כיצד תיתכן בדיני גביית חוב התחשבות בנסיבות המיוחדות של מצבו הכלכלי של הנתבע, כמו שעולה מדברי התלמוד, בעוד התורה מצווה את הדיין: 'ודל לא תהדר בריבו' (שמות כג, א), שמשמעותו היא שאין להתחשב בנסיבות אלו. ואלו דבריו שם¹:

"...ואנו מוצאים הרבה עניינים במשפט שבאו מצד הרחמים, שזהו הכלל הגדול של '**ועשית הישר והטוב**', שזהו יסוד 'דינא דבר מצרא' (בבא מציעא דף קח, א) או הדין ד'שומא הדר לעולם' (שם דף לה, א), משום 'ועשית הישר והטוב', שמידת הרחמים בנודאי אינה יוצאה מכלל ישר וטוב. אלא שמוכרחים אנחנו לומר שבזמן שרואים חכמים בתור **מחוקקים** לקבוע חוק, שמצד המשקל של מדת הרחמים הוא **ראוי להיקבע בצורה משפטית**, יש כוח בידם לעשות כן, ואחר כך השופט הפרטי הבא לדון מוכרח הוא לדון על

1. האיגרת מופיעה בספר הזיכרון לאברהם שפיגלמן, תשל"ט, עמ' 67-69.

2. וראו עוד דברי רמ"מ שניאורסון זצ"ל, 'האדמו"ר מלובאביץ', התוועדויות, תשמ"ה, עמ' 634 ואילך, שמשביר על פי הציווי 'הצילו העדה' את ההלכה שאין מעמידין בכל הסנהדרין לא מופלג בשנים... מפני שיש בהן אכזריות' (רמב"ם, הלכות סנהדרין, פרק ב, הלכה ג, על פי סנהדרין לו, ב) (ומקורו בתוספתא, סנהדרין, פרק ז) לדבריו, להרגשת הלב עשויה להיות השפעה על שיקול הדעת והכרעת השכל.

המשך המאמר בעמוד 15

הגיליון מוקדש לע"ג

ר' אברהם בן פריחה ז"ל • ר' יוסף בן תמו ז"ל • ר' יעיש בן אסתר ז"ל • ר' אברהם בן לאה ז"ל

אשליית הרחמים ומיסוד המשפט

יובל פרוינד

ישנה כאן אמירה המחברת באופן מובהק דת ומדינה או את הקדושה בחברה: הקודש לא נשאר בבית הכנסת או בבית המדרש ולא מצטמצם לטקסים דתיים. הקודש מתייחס לחיים, ליצרי לב אדם ולסכסוכים האנושיים, להתנהלות היום-יומית ולכל מה שמתרחש ברחוב, בבניין, בצבא, בכלכלה, בכל מקום. בבחינת 'מלא כל הארץ - כבוד'.

גישת הנצרות

הנצרות ניתקה בין הדת לחיים ה"נמוכים". היא יצרה הפרדה סטרילית - הקודש טהור ושלום והחיים פסולים וטמאים. ההינזרות - היא האידיאל, והאדם הרגיל שבוי בשבי היצרים והכוחות הפראיים של החיים. בהמשך לכך ראתה הנצרות בחיבור בין קודש ומשפט כ"השפלה" של הקודש ולכן הפרידה ביניהם ו"התעלתה" לעולם של רחמים שאין בהם דין:

"המינות הפקירה את המשפט, תקעה עצמה במדת הרחמים והחסד המדומה הנוטלת את יסוד העולם והורסתו".

המינות הכריזה: אין לנו עניין במשפט. המשפט עסוק בגסות של החיים, המשפט מאמץ את מידת הדין ויש בו ענישה וכפייה, המשפט אינו סולח ואין בו אהבה אינסופית. המשפט - נמוך. והאמונה - עליונה. אלו מילים יפות הנשמעות גם היום מכיוונים ליברליים קיצוניים שבהם האמונה, האומנות וכל עולם הרוח הוא פציפיסט אוהב כל, שיש בו רחמים גדולים על כל אדם באשר הוא אדם.

מין הרב קוק זצ"ל, במלחמתו הגדולה עם הנצרות, רואה ביחס אל המשפט את אחת מנקודות המחלוקת המרכזיות שבין היהדות לנצרות, נקודת מחלוקת שיש לה השלכות מרחיקות לכת על ההיסטוריה.

בספרו-חיבורו **'ישראל ותחייתו'** (בסעיף ג) בא הרב חשבון עם 'המינות' ומתאר את המחלות שהיא המיטה על עולם הרוח, וכך הוא כותב על המשפט:

"משה רבנו ע"ה, בתופסו איתו את כח המשפט, בתחלת יסודו באומה, העלה את כל ערכי המשפט עד סוף כל הדורות לאותו התוכן האלהי שמשפטי ישראל באים אליו, ודרישת אלהים באה יחדיו עם המשפט הישראלי".

העובדה שמי שיצר את מערכת המשפט הישראלית הוא משה רבינו, הנביא הגדול ו"איש האלוהים" היא עובדה המשליכה על האופי של המשפט הישראלי. המשפט אינו מערכת חוקים שבה אנשים מוצאים פתרונות לסכסוכים אנושיים ולהתנהלות חברתית תקינה. יש לראות את כל מי שבא למשה רבינו לדיון אינו בא רק כדי שמשה יפתור לו את בעייתו עם חבר שלו. דבר זה ניתן להיעשות עם גורם מתווך ליד האוהלו(!)

הסיבה לכך שהמתדיין מוכן 'להצטופף בשמש' ולהגיע דווקא למשה (ובהמשך לשופטים שמינה משה) היא מכיוון שהוא רוצה לדעת מהו דבר ד'. מהי האמת האלוקית במקרה הנוכחי. **מהי האמת בהא הידיעה!**

יש לך כנפי רוח

אורות התחיה, משנה ה (חלק ב)

הרב שלמה לוי

לפחות אותו אפילו נימא אחת מגדרו של הכוזרי
 "סוג חמישי".

היהדות היא התמצית הפנימית של האנושיות ושל
 המציאות במובנה הרחב, וההתפתחות איננה שולטת
 כ"א על הסגנון, על הלבוש, ולא על התוכן הפנימי.

האחדות העליונה, כשהיא מבהיקה מסוף העולם
 ועד סופו, מאחדת היא ג"כ את הפסיכולוגיה עם
 הקוסמולוגיה הכללית. היצירה הפסיכית (=הנפשית)
 הלאומית המיוחדת היא באמת הישראלית, "אחת
 היא לאמה".

אם אין אני לי מי לי

איבוד ה"אני" העצמי שלנו כפרטים וכל שכן
 ככלל, מבטא את היציאה לגלות הנפש. כאשר
 האדם מתנכר לעצמיותו למהותו הוא חוטא
 כלפי עצמו, הוא מחטיא את המטרה הפנימית
 שלו. כך הדבר נכון גם ביחס לאומה, כאשר אנו
 חוששים מלהזדהות עם היעדים שלנו, כשאין
 אנו מעריכים את עצמנו נכונה, אנו שוכחים
 את עצמנו.

כנפי נשרים אבירים

נשמתנו מקפת עולם ומלאו ומצגת אותו על בסיס
 אחדותו העליון, ומשום כך היא בקרבה תמה וכוללת,
 ואין בה פלל אותם הנגודים וההרפכות השונים,
 הרגילים בנשמות עם ולשון.

גוי אחד אנחנו, אחד פיהודו של עולם. זהו עמק

טעות יסודית היא החזרה מכל היתרון שלנו, החדלון
 מההפכה של "אתה בחרתנו".

לא רק משנים אנחנו מכל העמים, משנים ונבדלים
 בחיים היסודיים מציניים, שאין דגמתם בכל עם
 ולשון, כי אם גם מעלים וגדולים מאד מכל עם.

אם נדע את גדלתנו אז יודעים אנו את עצמנו, ואם
 נשכח את גדלנו אנו שוכחים את עצמנו, ועם שישכח
 את עצמו בודאי הוא קטן ושפל. רק בשכחת עצמנו
 הננו נשארים קטנים ושפלים, ושכחת עצמנו היא
 שכחת גדלתנו.

הרב זצ"ל (אגרות הראי"ה חלק ב עמ' קמ"ה) באגרת
 לרב שמואל אלכסנדרוב, מתייחס לחזרה
 שישנה אצל הוגי המחשבה, להבנת והפנמת
 מהות המעלה של האומה הישראלית.

"נוח לדבר על אותו הצד שיש שיווי ליהדות עם כל
 העולם שחוצה לה, אבל מתי נעשה גם אנו לביתנו,
 לדבר בחופש ג"כ על אותו הצד המובדל, שהננו בו
 נבדלים מכל העמים אשר על פני האדמה.

עד מתי נהיה כ"כ בטלנים, עד שנחשד תמיד רק את
 עצמנו, שכל השבחים והמעלות הרמות הנאמרים
 ממקורות כ"כ חשובים עלינו, שלו היו דברים כאלה
 נאמרים על כל עם ולשון היו מתנשאים בגאון ורהב
 נורא על כל, היו יודעים תמיד להתוות יפה את היתרון
 המיוחד שלהם, ואנו משעה שפעפע בנו הארס של
 הליברליות החיצונית, אין אנו יודעים אחרת כ"א
 למחק את כל התווים הבולטים כ"כ, המבדילים אותנו
 בהבדל כ"כ עצמי מכל העמים, הבדל כזה אשר אין

האומה הישראלית מקפת עולם ומלאו, היא מהווה את נשמת העולם, כיון שהאומה מבטאת את האחד - "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" הוא העם הרואה את העולם בצורה אחדותית והרמונית. התפיסה שלנו לראות את העולם בצורה כזו נובע מהכח המאחד, מהתפיסה של "אחדות הניגודים" - גם כשמתגלים ניגודים בעולם, זה רק במישור ההופעה, בעולם העליון הם מאוחדים מבלי סתירה.

האומה הינה ניזונת משורשה העליון "כנסת ישראל", במדרגה הזאת כל ההופעות והפרטים מאוחדים בנשמה הכללית, ומשם הם יונקים את כוחם. כמו במבנה האורגני של גוף האדם, כל חלק מחובר לכל החלקים משפיע ומושפע מכולם יחד. לכן לא נוכל לוותר או לא להתייחס לכללות הכוחות שבאומה ואת כולם אנו נפתח ונחזק.

השאיפה להתפתח קיימת בשני המישורים, בשלמות הפרט והכלל, "וישב יהודה וישׂראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מדין ועד באר שבע כל ימי שלמה" (מלכים א, ה, ה) איש תחת גפנו מבטא שלמות כללית, כמו המבנה של פירות הגפן, כל הענבים מלאים ויפים אחד ליד השני, תחת תאנתו היינו - שלמות הפרט, כל תאנה מבשילה בזמנה ולוקטים אותן אחת אחת.

בימי הגלות השפענו מוסר ויראת שמים בעד העמים כולם, ובשיבתנו לנחלתנו ארץ אבינו מצפים לנו משימות ויעדים גדולים וחשובים לתיקונו של עולם.

טבענו הרוחני שיש בנו בכת, והדרך ההיסטורית שלנו ההולך את מהלכו בדרכים שונים, בדרכי אורה העוברות בין הררי חשך וצלמות, הוא מדרוך אותנו להוציא את עמק טבע היותנו מן הכח אל הפעל.

כל הדברים הקטנים, הנדרשים לכל עם ולשון בעצם עיניכם, הנם טבועים בנו במטבע הגדולה של כללותנו. אי-אפשר הוא לנו לקצץ ענף אחד מעץ חיינו הגדול והענף ולתת לו מהלך ויניקה בפני עצמו. כל היש שבנו יתעורר ויתנגד על זה במלא עז כחו הפנימי והרגשת עצמייתו.

הדרך הארכה שואפת להקמה גמורה לתחיה אותנו ואת כל אשר לנו, צרור לא יפל ארץ, קו אחד מקוני קלסתר פני לאמנו לא נתן למחוק. הננו חזקים מרוח הזמנים, איתנים מכל איתני תבל. הננו שואפים לקום לתחיה באותו הגדל של אבותינו, ולהיות עוד גדולים ונשאים מהם.

מוסר השפענו רב בעולם, והננו נכונים להשפיע עמו גם כן ענג וחיים רעננים. את האנושיות כלה הננו מקפלים ברוחנו בגלוי, ואת כל המציאות כלה במצפוננו, וכל מה שיש עמנו, ושהיה חי מאז בקרבנו, הכל יהיה מלא וחי, דבר לא יעדר.

רוחנו איננו ירא מפני הזמנים; הוא יוצר את הזמנים ומטביע עליהם את צורתו. כח היצירה שלנו מטביע את הרוחניות היותר עליונה, בחמר ריאלי מעשי, שכל מה שתגדל ההתפתחות יגדל כשרון היצירה והצד האמנותי הנפלא הנותן חיים לעולם, בהגלימו את כל העליוניות שבמחשבה ושאיפה - בפעולות מעשיות מוחשיות ומגלמות, שבהן הוא מחיה אותה ומשליטה במציאות. וזה יקום עוד לתחיה בכל מלאו בתחיתנו השלמה.

טיול קסום בעקבות 'מסע המושבות'
שעשה הרב קוק אל מושבות החלוצים
בשנת תרע"ד (1914),
בכדי להרבות בקירוב לבבות -
בין חלקי העם השונים.

סון אלוזיוז הצפון

בעקבות הראי"ה קוק זצ"ל

לציוז הרב
ימים ראשון ושני,
ז' - ח' באייר תשע"ח
(22-23.4.18)

ערך הניגודים

מערכת חכמת הקודש, אורות הקודש, חלק א פרק יא

אלדד פרי

ששומר מצוות, חי במדינת ישראל שייסדה הציונות. רובם המוחלט משתמשים בתקציבים מן הממשלה שקמה על ידי הציונות, משתמשים במטבע שלה, בשירותי הרפואה, הרווחה, הטכנולוגיה, התחבורה והתקשורת שייסדה התנועה הציונית. רובם המוחלט שומרים את החוק הישראלי, תהא סיבתם אשר תהא ורבים משרתים בצבא ההגנה לישראל, נמצאים בשוק העבודה ומשלמים מיסים לריבון הציוני.

ברור וידוע כי יש מי שעושה זאת לכתחילה ובשמחה כגון תלמידי הרב זצ"ל ומי שעושה זאת בדיעבד, אך העובדות לא משתנות בשל כך. אף אחד לא מחלל שבת בדיעבד או אוכל טרפות בדיעבד. על כן, גם מי שלא זכה להפנים שאנו בעיצומו של תהליך הגאולה המיוחל, הרי שהוא נוהג כך על פי רוב, גם אם הוא היה בוחר, לו יכול היה, לעשות את הדברים אחרת.

רמח"ל כמשל

תורת הרב זצ"ל הינה דבר ד' החשוב ביותר מאז דברי האר"י ז"ל. תנועת החסידות, הגאון מווילנה והציונות נגזרו מתוך דברי האר"י. עתה, משהגענו לארץ ישראל ומשהוקמה מדינת ישראל, יש צורך בקפיצת מדרגה נוספת. יש צורך בגילוי מדרגה חדשה בדבר ד', שיש בה כדי לענות על כל שאיפות הדור ומגמותיו, החל בשאלות הכפירה, המדע

בשני המאמרים הקודמים הצגנו חמש דעות שהתפתחו בתוך היהדות ואשר עם הופעתן הביאו למחלוקות רחבות היקף, חלקן אף לחרמות, לדחייה והתנערות מוחלטת מהן. נזכיר שנגענו בקצה המזלג בפילוסופיה (והחיבור ההלכתי) של הרמב"ם, בחסידות, בהשכלה, בתנועת המוסר ובציונות.

בפרק הקודם, פרק י, "ערך מלחמת הדעות", הבהיר הרב זצ"ל כי הדעות עצמן הן טובות ומועילות. מה שאנו עוסקים בו הוא התולדות המזיקות שלהן. אינני יודע איך הייתה נראית היהדות בלי החלקים הפילוסופיים של הרמב"ם. בטוח שלא כפי שהיא נראית כיום. מרבית עם ישראל כיום מקבל דעות מתנועת החסידות בין במישרין ובין בעקיפין. החלק שמתנגד נחרצות עד היום לחסידות, קטן ולא משמעותי. הפקולטות באוניברסיטאות מלאות באנשי אקדמיה שומרי מצוות וכמות החיבורים שעוסקים בשאלות שעלו אודות היהדות מאז ראשית תקופת ההשכלה, רבים ומגוונים. למרבה האבסורד, תנועות שונות לחזרה בתשובה של המתנגדים הראשיים להשכלה, מתבססות בעיקר על מסקנות משכילים יראי שמים כבסיס לטענותיהן אודות חובת שמירת המצוות.

תנועת המוסר נמצאת (כמעט) בכל ישיבה או מוסד דתי, ומרבית עם ישראל, לרבות החלק

ונגמרים במסגרת הספרותית, אך ההתנגדות שחרגה מכך לא מנעה מהרב למלא את ייעודו.

ערך הניגודים

נראה כי הנאמר עד כה (בשלושת המאמרים האחרונים) יכול לעזור להבין את האמור בפרק הבא:

"כל הניגודים הנמצאים בהדעות, וכל אותה האפסיות שלפעמים נראה מחוג אחד על חברו, והניגודים הללו מתגדלים ביותר כל מה שהדעות תופסות מקום יותר גדול ברוח האדם, למסתכל פנימי מתראים הם בתואר ריחוקים מקומיים של שתילים, שהם משמשים לטובת רענותם ושביעת יניקתם, כדי שכל אחד ואחד יתפתח במילואו, ותהיה הסגולה המיוחדת של כל אחד מחוטבה בכל פרטיה, מה שהקירוב היה מטשטש ומקלקל הכל. והאחדות המתואמה באה רק מתוך זה הריחוק, שרי בפירודא וסיים בחיבורא".

יש עומקים שלא יגיעו לאדם אם ימצא משנה ערוכה לפניו. רוח האדם בנויה כך שהיא תיטיב להבין אם תכיר את כל הצדדים לטוב ולרע, לחיוב ולשלילה, את האמת והשקר וכדו'. או אז, בהכיר האדם את הדעה המאוזנת והמאוחדת, הוא מבינה על בוריה. בשל כך, גם מה שמקורו מאוחד טוב לו לעבור הליך של פירוד. הליך זה מטיב לברר אותו, את חלקו בעצם, בטרם יתאחד שנית.

הרב, מאז שעלה לארץ בשנת תרס"ד החל לכתוב ללא ציון מקורות (למעט בכתביו ההלכתיים). לעיתים, כשהביע רעיון עמוק מאוד שלח לנו רמזים קלים היכן להעמיק בדבר. בדרך כלל באה אמירה מרומזת כזאת בסוף פסקה.

מה שנאמר כאן: "שרי בפירודא וסיים בחיבורא", הוא ההיפך ממה שנאמר בזהר בפרשת משפטים, דף צה ע"א, שם נאמר "שרי בחיבורא וסיים בפירודא" (מתחיל בחיבור ומסיים בפירוד). בזהר פרשת משפטים מדובר על המדרגה שמקבילה לזעיר אנפין ונוקביה, רק מצד הקליפה. בכל "לשם ייחוד" שאנו

והפילוסופיה החדשה, וכלה, וזה חשוב יותר, במדרגה הלאומית, שלא נתחדש בה דבר מאז ימי אחרוני הנביאים - חגי זכריה ומלאכי.

הרב, הקיף את כלל הנושאים הללו ועוד רבים, תוך שהוא מחדש, והדגש על מחדש ולא יוצר חלילה, את מה שהיה ידוע לנביאים ונשתכח במרוצת הדורות: כיצד עובדים את ד' ככלל ישראל, כלאום!

מה עושים כשאיננו עבדים לפרעה, או מלך מרוקו, נשיא רוסיה או קנצלר גרמניה? חלפו מעל אלפיים שנה מהפעם האחרונה שנתעסקנו בכך.

כל הדעות שקדמו לתורת הרב באו וסללו את הדרך ותחמו עבורו ועבורנו את רוחב היריעה. נראה, שעלינו להמתין עוד מאה שנה כאשר לא יהיה מי שיחלוק על תורת הרב זצ"ל וגדולתו. לפי הנסיון בהיסטוריה - כך הוא הדבר, ועד אז יש לנטרל 'רחשי רקע' חסרי חשיבות ולעסוק במהות הדברים.

כך אירע לרבי משה חיים לוצאטו, הרמח"ל (1707-1746; התס"ז-התק"ו). בימי חייו רצו להוקיע אותו ואף להחרים אותו. אלמלא רבו, רבי ישעיהו באסאן, שהציל אותו והציל עבורו 40 מתוך 80 ספריו, היינו מאבדים את אחד מגדולי ישראל שבכל הזמנים. לאחר כמאתיים שנה מפטירתו של רמח"ל הפכו ספריו לחשובים מאוד אפילו אצל קבוצות שטרם התאחדו. המחזות שכתב היו השראה עבור המשכילים. הקבלה שכתב נלמדת אצל החסידים והמקובלים וספרו 'מסילת ישרים' נחשב לספר החשוב ביותר אצל תנועת המוסר.

דברי רמח"ל השפיעו מאוד על הרב זצ"ל ונושאי 'אחדות ההפכים' ו'התעלות העולם', מקורם, לפני חידושי ועיבוד הרב כמוכן - אצל רמח"ל.

לא פלא, איפה, שהרב לא התרגש מדברי מחלוקת כלפיו, תהא השפה והצורה שנקטו בה מתנגדיו אשר תהא. הרב ראה בכך הכרח כדי שהתורה שחידש תהפוך לשלמה. ברור שהיה עדיף שדברי המתנגדים היו מתחילים

להתמודד עם השאלות הקשות נעוץ בידיעה שיש גרעין של אמת ביסוד אותן שאלות. הבחירה באטימות הביאה לאסון שאין דרך לתקנו כבר.

אם ההתנגדות לציונות הייתה מצליחה חלילה היינו בגלות לעולם. שעת הכושר היחידה שהייתה לקבל מאומות העולם הסכמה להקמת מדינה ריבונית בארץ ישראל, הייתה קצרה מאוד ואין שום סיכוי שהייתה חוזרת היום.

אם היו מתנגדי החסידות מצליחים לקבור את תורת הבעל שם טוב, בעל התניא, רבי נחמן מברסלב ועוד רבים...

אם היו מורידים לנו את ספרי הרמב"ם מהמדף חס ושלום, אם היו מחרימים את הרמח"ל, היינו במקום אחר, ככל שהיינו בכלל.

ברור שההשגחה העליונה לא הייתה נותנת לזה לקרות והרבה דרכים למקום, אך עלינו שלא לדחות שום דעה, שום תפישה, שום בקשה לגודל שאינו נתפס כגודל על ידנו. בכל יש גרעין אמת. אין לפחד ממנו. להיפך, יש לברר אותו, לנצל את הדעה המתנגדת ללמוד על החוסר או הקושי הקיים בדעה שאנו אווזים בה.

לא לחינם נתן הרב דוגמא מעולם הפירוד הנצחי והפך את המילים לעולם האיחוד הנצחי. אנו צריכים לשמוח בניגוד הדעות ובלבד שהדבר לא יוותר מפורד לנצח, כמו הקליפה, אלא שנעמיק חקר היכן הוא גרעין האמת ומה יש לקחת מכל אחת משתי הדעות על מנת לעשותן יחד דעה מתוקנת ושלמה יותר.

קוראים לפני תפילה או מצווה, אנו אומרים "לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה". אנו רוצים בחיבור הקב"ה והשכינה. קיצוץ החיבור הזה הוא מהות חטא עץ הדעת. להבדיל מהחיבור המתבקש הזה, בטומאה המצב הפוך. גם הכוחות הרוחניים המקבילים מצד הטומאה נוצרו אחור באחור (ככתוב בתהילים (קלט, ה) בעניין הקדושה: "אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה"), אך הם נפרדו ומאז אינם מתחברים. מהותה של הקליפה, הטומאה, שהיא פועלת בפירוד לשם הפירוד. בקדושה המציאות הפוכה. הזהר בפרשת לך לך, דף פה ע"ב, מתאר את נשמת האיש והאישה שהיא נשמה אחת מחוברת. היא עוברת הליך של פירוד שמטרתו חיבור מאוחר יותר. אם ככה לשם מה הפירוד? על מנת שכל אחד יפתח את כוחות הנפש שלו, את העצמאות האישית שלו בטרם יחזרו להיות אחד מבורר יותר, בעל צדדים שונים.

הרב הפך את מילות הזהר לא לחינם. הרעיון העמוק שמובע אצל הטומאה והקליפה יכול לעזור לנו להבין את הצד החיובי. כשאנו מוותרים על ההבנה מה נחבא אחר הדעה שאין אנו מקבלים אותה, כשאנו מסרבים לנסות ולרדת לעומק גרעין האמת שיש בכל דעה, בכל דרישה חדשה, אנו בהכרח נוקטים את פעולתו של צד הטומאה. טומאה מלשון 'אטום', מסרב לקבל את האור האלוהי (ראה בפירוש הרש"ר הירש לגבי נח, מהיכן ידע איזו חיה או בהמה טמאה? בראש פרשת נח).

איש לא יוכל להחזיר את מיליוני היהודים שהתבוללו רק משום שחכמי הדור לא רצו להתמודד עם שאלותיהם הקשות. הפחד

הצדיק

הצדקות היסודית של צדיק יסוד עולם
היא התביעה האלהית התדירה שברוחו,
להיות קשור, בכל חפצו, שכלו, רצונו והרגשתו.
לקונו, לצור כל העולמים, מקור חיי כל החיים והיות כל ההוויות.

(מידות הראיה, צדקות)

משיח בן יוסף (חלק א)

הרב אורי שרקי

בן יוסף, אילו שינויים בזהות היהודית עובר עם ישראל, וממילא מהן הבעיות שצצות בעקבות כך.

זכר יציאת מצרים - מתי או עד מתי?

המשנה במסכת ברכות (פרק א, משנה ה) אומרת: "מזכירין יציאת מצרים בלילות". ההלכה היא שבכל לילה מזכירים את יציאת מצרים בפרשה השלישית של 'קריאת שמע' וגם בברכת 'גאל ישראל' הבאה בעקבותיה. אלו הם שני טקסטים שמטרתם להזכיר לנו את יציאת מצרים, שנאמר "למען תזכר את-יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" (דברים טז, ג), ואם כן יש לנו מצווה להזכיר את יציאת מצרים בכל יום ולא רק בליל הסדר. לפי פשוט הפסוק די להזכיר פעם אחת ביום. לכאורה די בקריאת הפרשה השלישית של 'קריאת שמע' בשחרית ואין צורך להוסיפה גם בערבית. באה המשנה ומחדשת לנו הלכה, שמזכירים יציאת מצרים גם בלילות, כלומר פעמיים ביום. והשאלה היא מניין לקחו זאת חכמי המשנה?

נתבונן בדיון הידוע לנו מההגדה של פסח:

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות.

בכל הזמן הזה, אומר רבי אלעזר בן עזריה, לא הייתה ההלכה כפי שסברתי שראוי שתהיה - שצריך להזכיר את יציאת מצרים בלילות.

עד שדרשה בן זומא שנאמר: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך".

משיחיות לאומית

'משיח בן יוסף' הוא מושג מהותי מאוד לתקופתנו. כידוע, רוב גדולי ישראל בראשיתה של הציונות לא היו מן התומכים בה וגם לא מן המתנגדים אליה, אלא היו במצב של מבוכה. הם התקשו לקבוע מה מעמדה של הציונות המדינית, שהייתה חילונית בעיקרה, מבחינת המסורת היהודית. הם לא ידעו איך לשפוט את התופעה הזו, שמצד אחד יהודים מקיימים את דבריהם של הנביאים ומצד שני אינם מקבלים את התורה כמחייבת.

הפתרון נמצא על ידי הרב קוק זצ"ל במאמרו המפורסם **'למהלך האידיאות בישראל'**. התקופה שלנו היא המוגדרת במקורות כ'משיח בן יוסף'. זוהי משיחיות לאומית שאיננה קוראת באופן מפורש בשם ד', ואף על פי כן שם ד' הוא שדוחף אותה; אותו היא מעוניינת לפגוש במהלך פעולותיה, למרות שהיא אינה יודעת את נפשה.

המושג 'משיח בן יוסף' אינו חדש. הוא מופיע כבר בתלמוד וגם בספרות החיצונית ובקבלה, וכן אצל גדולי ישראל כמו הגאון מוילנה, הרמח"ל, השל"ה ועוד. החידוש הוא האבחון, הדיאגנוזה. הרב קוק הבחין שמה שרבותינו דיברו עליו **כמשיח בן יוסף זו הציונות המדינית-חילונית**, והציונות הזו מהווה שלב ראשון בתהליך המשיחי, **כשהשלב השני נקרא משיח בן דוד**.

במאמר זה ננסה להבין מהם התהליכים המתחוללים במהלך התקופה הזו של משיח

עֲשֵׂה לְךָ עֲמֻלָּה (שם כה, יז) וכן הלאה?

הטבע האנושי הוא לזכור מאורעות חשובים בהיסטוריה, מחשש פן הלקח לא יילמד. למשל, חשוב לזכור את השואה, שאם חלילה תתרחש שואה נוספת, נדע כיצד להתמודד או נדע למנוע אותה מבעוד מועד. הדבר נכון לגבי עוד מאורעות היסטוריים משמעותיים שהטביעו את חותמם על האנושות.

עם זאת, יש דברים שלעולם לא יישכחו. למשל, המצאת הגלגל הייתה מאורע מהפכני ביותר עבור האדם הקדמון. אולם מאורע זה, שייתכן כי נחגג בימים ההם מדי שנה, נשכח כליל מן הזיכרון האנושי. המצאת הגלגל כל כך השתרשה, עד שאין סכנה שהאנושות אי פעם תשכח איך עושים גלגלים, ולכן מיותר לציין את אותו מאורע. ומכאן ניתן לומר, שאם התורה ציוותה עלינו לזכור את יציאת מצרים, יש לשער כי אנו זקוקים עדיין לתזכורת: **המלאכה של יציאת מצרים טרם הושלמה - יש עדיין דבר מה שלא נעשה, והוא אשר מכונה בפי חכמים 'ימות המשיח' או 'גאולה אחרונה'.**

במילים אחרות, צריך לזכור את יציאת מצרים כי עדיין לא הגענו לימות המשיח, או ליתר דיוק - צריך לזכור את יציאת מצרים כדי שנגיע לימות המשיח. יוצא לפי זה, שברגע שנגיע לימות המשיח לכאורה יהיה מיותר לזכור את יציאת מצרים, שהרי אין טעם המצווה אלא בהגדרתה. מהותה של המצווה היא לזכור כל עוד צריך לזכור. למשל ספירת העומר: במשך ארבעים ותשעה יום צריך לזכור לספור את הימים, אבל כשמגיעים לחג השבועות מסתיימת הספירה ועמה גם החובה לזכור. לכן היה צורך בריבוי מיוחד, במילה 'כל' שתלמד אותנו שגם בימות המשיח חובה עלינו לזכור את יציאת מצרים.¹

1 המהר"ל מפראג בהקדמת ספרו 'נצח ישראל' מבאר שדעת חכמים היא שלא ניתן להתעלם מיציאת מצרים, משום שהיא הקנתה לעם ישראל מדרגה רוחנית שבלעדיה לא ניתן היה להגיע לימות המשיח. בהקדמתו לספר 'אור חדש' הוא מבאר, שלעומת חכמים סבור בן זמנו שעקרונות ניתן היה שהמשיח יוציא את ישראל ממצרים.

בן זומא דרש את הפסוק ושכנע את החכמים לפסוק שצריך להזכיר את יציאת גם מצרים בלילות. התוספת "כל ימי חיך" בפסוק מיותרת, לכן דרש בן זומא:

ימי חיך- הימים, כל ימי חיך- הלילות.

המילה 'כל' באה לרבות את מה שהוא לא יום, כלומר את הלילה.

וחכמים אומרים: ימי חיך- העולם הזה, כל- להביא לימות המשיח.

לפי החכמים, המילה 'כל' אינה באה לרבות את הלילות, אלא לרבות שגם בימות המשיח צריך להזכיר את יציאת מצרים. הנחת היסוד בדבריהם היא, שלולא התוספת של המילה 'כל' לא היינו יודעים שגם בימות המשיח מזכירים את יציאת מצרים. אלא שלפי ההיגיון הזה, על כל מצווה ומצווה שכתורה צריך שיהיה ריבוי, כדי שנדע שגם בימות המשיח מקיימים אותה. **האם יש בתורה ציווי מיוחד לשמור שבת או לאכול אוכל כשר גם בימות המשיח? ובכלל, מהם ימות המשיח?**

מצוות הזכירה

ימות המשיח אינם מחוץ לגדר תולדות האנושות. הם עידן היסטורי, מאורע פוליטי. לכן לכאורה אין סיבה שהמצוות יתבטלו לימות המשיח. כך סובר הרמב"ם: שמצוות אינן בטלות לעולם. מדוע אפוא אנו זקוקים לריבוי בפסוק כדי לדעת שמצווה זו אינה בטלה?

אלא שיש מהות מיוחדת למצוות של זכירה. מצווה שהתוכן שלה הוא זכירה, בהגדרה אמורה להיות בטלה בבוא הזמן. הרי נאמר "מאי דהוה - הוהו", (מה שהיה - היה) ואם כך מדוע עלינו לזכור מאורעות מן העבר? מה זה משנה מה היה? הרי מה שחשוב זה העתיד - כך אומר הרב קוק זצ"ל, שעיקר עניינה של היהדות הוא העתיד ולא העבר, ויש להניח שדבריו לא נעלמו מעיני התנאים. אם כך, מדוע ציוותה עלינו התורה לזכור כל מיני מאורעות כגון, "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִצְרַיִם" (דברים כד, ט) או "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-

אהבה לאומית אוניברסלית

מידות הראיה - אהבה, פיסקה י

מחשבות מוטעות והרגלים לא נכונים, עלולים להוציא אותו מטבעיותו הבריאה, ולצמצם את אהבתו. אומר לנו מרן הרב, צריך להשקיע לטפח ולטפל טיפול מרובה, כדי להרחיבה ברוחב הראוי לה, ותכלול בתוכה את כל הבריות כולן.

נגד השטחיות הנראה בסקירה הראשונה ע"י שימוש שאינו כל צרכו, מצד התורה ומצד המוסר המנהגי, כאילו יש נגודים ולפחות שויון נפש לאהבה זו, שהיא צריכה להתמלא תמיד בכל חדרי הנפש.

מי שלומד תורה בהסתכלות שטחית, כפי הנראה לעיניו בסקירה הראשונה ללא עיון, ובעיקר מבלי לשמש תלמידי חכמים אמתיים שיוכלו ללמדו כיצד להבין נכון את התורה ולא לטעות בה, עלול להגיע לטעות תפיסתית, כאילו התורה מתנגדת לאהבת גוים או לפחות אדישה לאהבתם. שהרי אסור לשתות יינם של גוים, ואסור לאכול מבישוליהם, והקשו חכמים בדיני ערוב חצרות על מי שגר בשכנות גוים כדי שלא יגור בשכונתם, ועוד מימרות רבות שנראות בסקירה שטחית, כאילו אינן עולות בקנה אחד עם אהבת הבריות הרחבה, הכוללת את כל הבריות כולן.

מלמדנו מרן הרב, שזו טעות בהבנת התורה. כפי שהזכרנו לעיל, בביאור לפסקה ה', כך כתב רבי חיים ויטאל, שערי קדושה חלק א' שער ה', 'זיאהב את כל הבריות אפילו גוים'. אך יש להבין, מה פשר כל ההרחקות האלה, שנועדו בוודאי להבדיל בין ישראל לעמים?

י. אהבת הבריות צריכה טיפול מרובה, להרחיבה ברוחב הראוי לה, נגד השטחיות הנראה בסקירה הראשונה ע"י שימוש שאינו כל צרכו, מצד התורה ומצד המוסר המנהגי, כאילו יש נגודים ולפחות שויון נפש לאהבה זו, שהיא צריכה להתמלא תמיד בכל חדרי הנפש.

המעמד היותר עליון באהבת הבריות צריכה לקחת אהבת האדם, והיא צריכה להתפשט על כל האדם כולו, למרות כל שינויי דעות דתות ואמונות, ולמרות כל החילוקים של הגזעים והאקלימים, נכון הדבר לרדת לסוף דעתם של העמים והקיבוצים השונים, כמה שאפשר ללמוד את אופיים ואת תכונותיהם, למען דעת איך לבסס את האהבה האנושית על יסודות המתקרבים למעשה.

כי רק על נפש עשירה באהבת הבריות ואהבת אדם תוכל אהבת האומה להתנשא בגאון אצילותה וגדולתה הרוחנית והמעשית.

וצרות העין הגורמת לראות בכל מה שחוץ לגבול האומה המיוחדת, אפילו אם הוא חוץ לגבול ישראל, רק כיעור וטומאה, היא מהמחשכים הנוראים שגורמים הריסה כללית לכל בנין הטוב הרוחני, שכל נפש עדינה מצפה לאורו.

אהבה רחבה

אהבת הבריות צריכה טיפול מרובה, להרחיבה ברוחב הראוי לה

על אף שאהבת הבריות היא דבר טבעי באדם,

הבדלה מחברת

הסביר מרן הרב, (אורות הקודש חלק ב', מאמר האחדות הכוללת כח):

הבדלת ישראל מן העמים.. בתוך עמקה של הבדלה זו התחברות והכללה גנוזות הן..

ההבדלה בין ישראל לעמים, נועדה לאפשר התחברות עימם באהבה נכונה וראויה שלא תטשטש את האור הישראלי. זוהי הבדלה שהתחברות והכללה גנוזות בה.

האומה המיוחדת, סגולה מכל העמים, בשמרה את כל סגולותיה הפנימיות, בהתבדלה מכלם, הרי היא מוכנה להתכשר להעשות לאור גוים, ותשועת אפסי ארץ..

ההיבדלות מן הגוים, תפקידה לשמור את הסגולות הפנימיות של ישראל, למען הגוים ולטובתם. עם ישראל שומר על סגולתו, לא מתחתן בגוים, ולא אוכל מבישוליהם, שומר על סגולתו הישראלית, כדי להכשיר עצמו למילוי תפקידו הגדול, להיות אור לגוים, ולהושיע את כל העולם כולו.

ממשיך שם הרב ומסביר את העקרון הכללי של ההבדלה המחברת,

וזאת היא נחלת ד' בכל דרך הקודש, הפרדה על מנת התחברות, להיפך מההכללה הגסה, המדברת גדולות ואומרת לאגד הכל בחבילה אחת, ומאבדת את כל הוד רוחני ואצילי...

בשונה מדרך הקודש, המפרידה ומבדילה בין מדרגות רוחניות שונות, דוקא כדי לחבר חבר אמתי וכולל, יש מי שבאים בגסות חסרת עומק והבחנה, להכליל ולכולל את ישראל בגוים, ללא שום הבדלה, תוך כדי דיבור גדולות על שוויון אחדות ושלוש כביכול. ההכללה הצבועה הזו, מאבדת את כל ההוד הרוחני והאצילי של ישראל המיועד להאיר באהבה עצומה לכל העולם, וממלאה את העולם בפירוודים ומלחמות.

סטרא אחרא שרי בחיבורא וסיים בפירוודא, וסטרא דקדושה שרי בפירוודא וסיים בחיבורא...

צד הטומאה שבעולם, מתחיל עם חבורים כביכול, כולם שווים כולם אותו דבר, אין שום הבדל בין עם לעם, תוך התעלמות מיציאת מצרים, מעמד הר סיני, והיעוד האלוקי הישראלי, ומסיים מתוך החבור המזויף, בפירוודים נוראים, טרור ומלחמות. לעומת זאת, צד הקדושה, מתחיל בהבדלה בין ישראל לעמים, ומסיים באהבה אוניברסלית רחבה ומקיפה, מאירה ומחברת.

דרכי האהבה

המעמד היותר עליון באהבת הבריות צריכה לקחת אהבת האדם, והיא צריכה להתפשט על כל האדם כולו, למרות כל שינויי דעות דתות ואמונות, ולמרות כל החילוקים של הגזעים והאקלימים.

אחר ההבדלה השומרת את ישראל בסגולתו ובתורתו, מבלי להתערב בגוים, ומבלי להיות מושפעים מאמונתם הזרה, צריך מעל כל הבריות לאהוב את האדם כולו. למרות שדתם שונה מדתנו, ולמרות שאופיים לעתים גם שונה מאופיינו.

נכון הדבר לרדת לסוף דעתם של העמים והקייבוצים השונים, כמה שאפשר ללמוד את אופיים ואת תכונותיהם, למען דעת איך לבסס את האהבה האנושית על יסודות המתקרבים למעשה.

יש עמים שמורגלים בגילויי אהבה מופגנים ויש כאלה שסגנונם מאופק. יש הפותחים מפגש חברתי בשתיית קפה ומאותתים על סימום עם סוכריות, ויש בדיוק להיפך. אומר לנו מרן הרב, נכון ללמוד ולהכיר אופיים ותכונתם של העמים השונים, כדי לדעת איך לתקשר איתם נכון, איך לבסס את האהבה עימם, באופן מעשי.

אהבת ישראל אמיתית

כי רק על נפש עשירה באהבת הבריות ואהבת אדם תוכל אהבת האומה להתנשא בגאון אצילותה וגדולתה הרוחנית והמעשית.

אי אפשר להיות אוהב ישראל אמתי, אם אין בך אהבת הבריות כולן. מדוע?

כולם. רק מי שידע לאהוב כראוי את הכל, יוכל הוא להתנשא לאהבת ישראל אמתית. אהבה לאומית שהיא בעצמותה אוניברסלית, מכילה ומקיפה.

ישראליות אוניברסלית

וצרות העין הגורמת לראות בכל מה שחוץ לגבול האומה המיוחדת, אפילו אם הוא חוץ לגבול ישראל, רק כיעור וטומאה, היא מהמחשכים הנוראים שגורמים הריסה כללית לכל בנין הטוב הרוחני, שכל נפש עדינה מצפה לאורו.

מי שאינו יודע את כללי ההבדלה בין קודש לחול, ואינו יודע לברור את הטוב מן הרע, ומשום כך, רואה באופן גורף וחסר הבחנה, בכל מה שחוץ לגבול ישראל, רק כיעור וטומאה, הרי הוא שקוע במחשכים נוראים, שהורסים את כל בנין הטוב הרוחני, שכל נפש עדינה מצפה לאורו.

אהבת הכל, כשהיא בנויה ומכוונת כראוי על עומקה של תורה, לא רק שאינה פוגעת באהבת ישראל, אלא אף מביאה אותה למדרגתה הגדולה בגאון אצילותה. כך כתב הרב:

ישנם צדיקים כאלה, שהם גדולים ועצומים מאד, שאינם יכולים לצמצם עצמם בכנסת ישראל לבדה, והם תמיד דואגים ושוחרים את הטוב בעד כל העולם כולו. ומכל מקום, גם הם קשורים בנקודתם הפנימית דוקא בכנסת ישראל.. והם בכל זאת צופי ישועה אדירים מאד, מפני שהם יודעים ברור ומאמינים בכל מלא נפשם הטהורה, שישועת ישראל ישועת ד' היא, ישועת העולם ומלואו, וכל אשר בו. (אורות הקודש חלק ג', דרך הקודש, חסידות לב')

כתב מרן הרב (אורות הקודש חלק ב', מאמר האחדות הכוללת ל')

יש שהוא שר שירת נפשו, ובנפשו הוא מוצא את הכל, את מלא הסיפוק הרוחני במילואו. ויש שהוא שר שירת האומה.

לכאורה אהבת ישראל היא האהבה הגדולה ביותר. אבל הרב ממשיך ועולה במדרגות האהבה,

ויש אשר עוד תתרחב נפשו עד שיוצא ומתפשט מעל גבול ישראל, לשיר את שירת האדם.

ואף זה טרם הגיע לשיא האהבה.

ויש אשר עוד מזה למעלה ברוחב יתנשא עד שמתאחד עם כל היקום כולו, עם כל הבריות, ועם כל העולמים, ועם כולם אומר שירה.

האם תיתכן מדרגה למעלה מזו? אומר לנו הרב

ויש אשר עולה עם כל השירים הללו ביחד באגודה אחת, וכולם נותנים את קולותיהם, כולם יחד מנעימים את זמריהם.. שירת הנפש, שירת האומה, שירת האדם, שירת העולם, כולן יחד מתמזגות בקרבו.. להיות שירת קודש, שירת אל, שירת ישראל, בעוצם עזה ותפארתה, בעוצם אמתה וגדלה, ישראל שיר אל, שיר פשוט, שיר כפול, שיר משולש, שיר מרובע. שיר השירים אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו.

השיר הלאומי הישראלי האמתית, הוא השיר האוניברסלי, הכולל בחובו את כל השירות כולן, את כל הבריות כולן. השיר של כל השירים, אשר למלך שהשלום שלו, המכליל והמחבר מתוך הבדלה ראויה, את כל הברואים

צניעות

"מדת הצניעות גורמת טובות רבות בעולם,

ומתוך-כך היא זוכה לדחות מפניה דברים שהיו טובים מצד עצמם...

...מדת האהבה והידידות, בכל הסימנים והדיבורים הנוחים,

היה ראוי להיות שווה בין המינים,

אבל מפני יקרת ערך הצניעות נדחית מדת דרך-ארץ ממקומה..."

(מידות הראיה, צניעות)

”לא תשא שמע שווא” (שמות כג, א)

”רצח ארלחורוב” - האם הרב היה ’נאיבי’?

הרב ארי יצחק שבט

חיים ארלחורוב

הנסיעה של מרן הרב זצ”ל בארה”ב בשנת תרפ”ד (1924) כאשר התארח בעיר שיקגו, בדיוק (!) בשבוע שפענחנו שם חטיפה ורצח אכזרי ביותר שביצעו שני סטודנטים יהודים בילד יהודי בן ה-13.

מדובר בשני סטודנטים גאונים משיקגו, נתן ליאופולד (Nathan Leopold), סיים אוניברסיטה בגיל 19 ומיועד ללמוד משפטים בהרוורד, בעל I.Q. של 210 (!) וריצ’ארד לייב (Richard Loeb), המסיים הצעיר ביותר של אוניברסיטת משיגן בגיל 17 (!), בני 18 ו-19, בני עשירים ’משועממים’, שעבור ה’שעשוע’ והאתגר, רצו לבצע את מה שכינו ’הרצח המושלם’ של ילד יהודי בן-עשירים משכונתם, בשם ”בובי” פראנקס...

כל מטרתם של אלו הייתה הרפתקה ואתגר, מתוך ביטחון שיצליחו לשטות במשטרה ולא יצליחו לפענח את הרצח. משפחותיהם האמידות שכרו את הסניגור האגדי קלארנס דארו (Clarence Darrow), מתוך בטחון דומה, כי יש אדם חכם אשר יכול להתגבר על המשטר והחוק (אכן במשפט הוא הצליח להביא למפנה היסטורי ביחס של המשפט האמריקאי נגד משפט המוות).

הרצח הקר המחושב והאכזרי, שכונה אז בעיתונות האמריקאית כ’פשע המאה” ולאחר מכן ”משפט המאה”, נחשב עד היום לאב-הטיפוס של רצח להרפתקה על ידי צעירים (”Thrill Killing”) ושימש כהשראה לכמה ספרים וסרטים מפורסמים.

הודאתם של הרוצחים האכזריים שזעזעה את ארה”ב בכלל ואת העיר שיקגו בפרט, וכל שכן את הקהילה היהודית, הייתה בדיוק באותו שבוע בתחילת תמוז תרפ”ד, שעה שהגיע הרב קוק לעיר והיה עד ראייה

עבודת המרכז התיעודי ’ב”ית הרב” מחייבת דיוק מירבי במסירת המידע ובהבחנה בין תיאוריה לבין עובדות, לא רק בגלל בקשת האמת, אלא גם משום שלפעמים יש בדברים השלכות להבנת דמותו ועל משנתו של מרן הרב זצ”ל.

למשל, קיימת תיאוריה המובאת אפילו בספרים מכובדים, שכביכול, תמיכתו ואף לחימתו, של מרן הרב זצ”ל למען חפותו של אברהם סטבסקי ז”ל איש האצ”ל, מרצח חיים ארלחורוב ז”ל ממנהיגי תנועת העבודה, בקיץ תרצ”ג, נבעה מתוך גישה ’תמימה’ ונאיבית כאילו ש’אדם יהודי לא מסוגל לרצוח יהודי’.

אנשים מכובדים ורציניים כמו ברל כצנלסון, ממנהיגי תנועת העבודה, שהיה בעבר ממעריצי הרב, כתב בזלזול:

”האמונה הבטלנית התמימה של הרב קוק, שיהודי אינו מסוגל לשלוח יד בנפשו של יהודי אחר, ומשום כך יש לזכות את הרוצח, אינה יכולה אלא לעורר לעג מר” (ש’ אבידור, האיש נגד הזרם, עמ’ רפ).

גם דוד בן-גוריון (Y. Mirsky, Rav Kook- Mystic in a Time of Revolution, New Haven 2016, pp. 201-211) האשים את הרב זצ”ל ב’לפחות נאיביות, אם לא שנאה’ כלפי הפועלים, ובעקבות הפרשה אף הגיש הצעה למרכז של מפא”י, שנדחתה אך בקושי, לבטל את מוסד הרבנות הראשית!

אמנם, אותה האשמה כי כביכול הרב הסתנוור בעניין זה מתוך אמונה שלא ייתכן כי יהודים ירצחו יהודים, מופרכת לחלוטין!

לפינוי מסמך הנמצא בידי ’המרכז התיעודי’ ’נפש תחת נפש- דברי הרב קוק’, דאר היום, א’ בתמוז תרפ”ד (3/7/24, תיק תא 1886) ובו תיעוד מדויק מתקופת

המשטרה היהודי, בכור שלום שיטריית, לימים שר המשטרה הראשון במדינת ישראל.

בכור שיטריית סיפר לרב כי המשטרה קיבלה הודאה חתומה של הערבי, עבדול מדג'יד, שארלחזורוב נרצח על ידי חבריו, יעסא דרוויש ועל ידו, ואמנם הוא שחזר והודה שנית באוזני עו"ד מרדכי עליאש, מקורבו של הרב זצ"ל.

כבר עמדו חז"ל על כך כי דווקא מתוך גדולתם של ישראל, מגרה אותם היצר הרע יותר מבשאר האומות (סוכה דף נב, א). וכבר דרשו הדרשנים שכאשר ישראל טובים, הם נמשלים ככוכבי השמים, אך כשהם בוחרים להיות רעים חלילה, הם נמשלים כעפר הארץ.

במילים אלו סיכם גם הרב עצמו את הסוגיה הזו:

הַאֱהָבָה הַגְּדוֹלָה, שְׁאֵנָתָנוּ אוֹהֲבִים אֶת אֲמֵתָנוּ, לֹא תִסְמָא אֶת עֵינֵינוּ מִלְבָּקֵר אֶת כָּל מוֹמִיָּה, אֲבָל הֲנֵנוּ מוֹצְאִים אֶת עֲצֵמֵינוּ, גַּם אַחֲרֵי הַבְּקוּרָת הַיּוֹתֵר חֲפְשִׁית, נִקְיָה מִכָּל מוֹם. כִּלְכֵּי יָפֵה רְעִיָּתִי וּמוֹם אֵין בָּךְ (אורות ישראל, ד, א).

המשך המאמר מעמ' 2

התורה באופנים מסוימים בתקנותיהם ובשיפוטם כדי לתת ביטוי מעשי למידת הרחמים, אבל סייג יש לכך, והוא שהדבר ייעשה במידתיות, היינו במינון נכון, כדי שמידת הדין 'לא תתקלקל' בזה.

במקום נוסף מסביר מרן הרב קוק זצ"ל את סמכות השופט **לפשר בין הצדדים**, כאשר מידת הדין חריפה מדי לאחד מן הצדדים או לשני הצדדים, וגם שם הוא מדגיש את הזירות הרבה הנדרשת, כדי שלא תקלקל מידת הרחמים את מידת הדין.

התנאי בדבר מינון נכון, שלפיו לא תבטל מידת הרחמים את מידת הדין, חוזר ונשנה ארבע פעמים בדברי מרן הרב זצ"ל, וכן כותב כדברים הללו הרמח"ל, בספרו **"מסילת ישרים"** בסוף פרק יד, לעניין דין ורחמים בענישה בידי שמים.

אפשר שעניין מאמרנו זה ראוי לחתום בדברי תורתנו של רבי צדוק הכהן מלובלין בספר **פרי צדיק**, פרשת משפטים [אות ג] כדלקמן: 'פרשה זו נקראת בשם "משפטים"... אבל בישראל הקרויים "בנים" למקום, **כל המשפטים... הם רק לרפאות נפשו**. לכן מצינו בסנהדרין שצריך להיות 'עדה שופטת ועדה מצלת' ומכריע ביניהם, כמו שאמרנו במשנה (ריש סנהדרין), וגם בדיני ממונות צריך שלושה, כדי שיהיה אחד מכריע, והיינו בחינת רחמים' וכו'.

לאותה דרמה, ואף צוטט בעיתונות תחת הכותרת: **"נפש תחת נפש - דברי הרב קוק"** ובגוף הכתבה הנ"ל נכתב **"הרה"ג קוק השוהה בשיקגו, הביע את דעתו ביחס למעשה הרצח שעליו הודו הרוצחים, שני מתלמידים יהודים. הרב קוק אמר שהם ראויים להיענש כפי הכתוב בתורה: עין תחת עין, שן תחת שן וכו'"**

מרן הרב קוק לא ניסה להגן על היהודים הרוצחים הללו, ואף החמיר יותר מבית המשפט האמריקאי, וטען שיש למצות במשפטם את כלל התורה **"נפש תחת נפש"**.

הרב ראה אם כן היטב עד כמה עלולים יהודים לרדת ולפשוט, למרות סגולתם הישראלית. ומכאן שאותה התיאוריה של ברל כצנלסון וחבריו על 'תמימותו' כביכול פשוט איננה נכונה.

אדרבה, מעורבותו של הרב קוק למען א. סטבסקי התבססה על ידיעה מוצקה שהודלפה אליו מקצין

מדת הרחמים עם מדת הדין, ושיקול דעתם שאין מדת הדין מכל מקום מתקלקלת על ידי זה, הוא המכריע בדבר. וגם **שופטים פרטיים** יש להם איזה אחיזה במידה זו באופן יותר מצומצם, שהוא מיוסד על יסוד החובה הכללית של עשיית **'לפנים משורת הדין'**.

...והנה, סדר **גביית חוב בכלל** יש בו הרבה משיתוף מדת הרחמים המלווה את מדת הדין, שהרי יסוד הכתוב של 'בחוץ תעמוד', שמזה למדנו שלא יכנס לביתו ליטול משכוננו (בבא בתרא דף קיג, א), ולדעת שמואל שם, גם שליח בית דין אסור לו להיכנס לתוך הבית לקחת משכוננו, ודאי צד גדול של מדת הרחמים יש בו... כמו שביארנו, שהמתקנים תקנות ודאי חובתם היא להעמיד יסוד הצדק ממוזג עם מדת הרחמים, כמו שהתורה עצמה מזגה אותה במשפטיה, למשל, בדין השבת העבוט, 'כי היא שמלתו לבדה, היא כסותה לעורו במה ישכב'. וכי יש לך מדת הרחמים גדול מזה?! אלא שהתורה ודאי ראתה שמדת הדין מכל מקום לא תתקלקל על ידי מדת הרחמים של שיעור כזה, וכן הלכו חכמים בדרכיה של תורה..."

מושא דיונו של הרב קוק זצ"ל הוא מידת הרחמים והוא מבקש להוכיח בכל הדוגמאות והדינים שהוזכרו באיגרתו, **שחכמי ישראל, הן כמתקני התקנות, 'למחוקקים', הן כשופטים, מוסמכים ליישם את ערכי**

המשך המאמר מעמ' 3

"ומתוך עקירת יסוד המשפט מתכנון האלהי תופסת אותה הרשעה היותר מגושמת".

הכוחות החזקים של הכלכלה, ההישרדות והיצרים של השליטה, התאוה והכבוד אינם נעלמים כשמתעלמים מהם וכאילו מתעלים מעליהם. הם רק מקצינים ומסתאבים ביתר קלות. כדי לווסת ולנהל אותם יש רק דרך אחת - דרך צדקה ומשפט. דרך הבונה מערכת משפטית ומחברת לרחמים העליונים של הקב"ה.

אבל מרן הרב מדגיש שיש כאן עיוות המפרק את יסודות העולם. הרב, כמובן, אינו חשוד שליבו אינו מלא בטוב לכל וברחמים עצומים על כל ברייה אבל הוא מכיר את המציאות ויודע שאותם רחמים זקוקים לדיון! זאת, כדי שהם לא ייהפכו להיות הפקרות פושעת. כי ברגע שהקודש והרוח מסתלקים מן המשפט ומן החיים החברתיים - מישהו אחר ישתלט עליהם, ותמיד אלו יהיו גורמים 'מחושבים' וכוחניים ש"אין להם אלוהים":

כל הדברים הטובים כבר בפנים...

✓ מפרט טכני עשיר ומפנק ✓ מרפסת סוכה ✓ מעלית שבת

בואו להבטיח את מקומכם בפרויקט המגורים הנחשק בשכונה הכי צומחת במרכז פתח תקוה, בצמוד לשוק המתחדש ולצירי תנועה מרכזיים ותיהנו מחוויות מגורים מושלמת בדירה מרווחת עם מרפסת סוכה ומעלית שבת. **ההזדמנות שלכם ליהנות כבר עכשיו מנכס מניב במיוחד**

**חכם
משקיע
היום
בפתח
תקווה
של
מחר**

דירות 3/4 חדרים החל מ-
1,190,000 ₪
הון עצמי נדרש 530,000 ₪

*בכפוף לתנאי החברה.

*5066

www.perinadlan.co.il

פרין נדל"ן
מקומת אלדר סי

BEIT HARAV
KOOK

בית הרב
קוק

'בית הרב' | וזאת לראי"ה (ע"ר)

רח' הרב קוק 9 ירושלים 9131002. טל' 02-623-2560
www.beit-harav.org.il beitharavkook@gmail.com

מנהל תחום המגורים
בית הרב קוק ירושלים

אור לציון
בית צדקה

אורות אברהם
מוסיפים אור

רח' גולדה מאיר 7, קומה 1, בית עליאש. נס ציונה
טלפון 052-388-3322 www.orotavraham.com

יוצא לאור ע"י 'אורות אברהם' בשיתוף ישיבת ההסדר והגרעין התורני ראשון לציון ו'בית הרב' ירושלים ת"ו

עריכה: הרב יוחנן פריד | עימוד ועיצוב: סטודיו דראור